

Текст як провокатор переосмислення особистістю власного досвіду самопроектування

Запропонована у роботі методика «провокації текстом» моделює в експериментальних умовах (online діалог) вплив спеціально підбраного тексту на процес самопроектування дорослої особистості, зокрема, на його індивідуальний дискурс самопроектування. Теоретичною базою дослідження є нормативна модель самопроектування Чепелевої-Рудницької ([3], [4], [5]), яка узагальнює функціональну структуру і психологічний каркас самопроектування як процесу і діючої технології саморозвитку особистості. Нормативну модель було використано в якості підґрунтя для аналізу результатів невеличкого пілотажного дослідження, проведеного нами як апробація методики «провокації текстом».

Людина діє відповідно до свого уявлення про себе, своєї моделі себе. Якщо текст, що сприймається, розхитує цю модель, а дії, що пропонуються під час дослідження, виводять особу з тієї ролі, яку вона сама для себе окреслила, і дають можливість і простір для нового погляду на себе, з'являється база для реальних самозмін.

Одна з головних особливостей методики – принципова діалогічність. Одним із механізмів смислопередачі, вирощування смислу в особистості є цілеспрямоване використання «затравки» (за термінологією Г.П. Мельникова), яка розпочинає процес породження смислу. Як затравку пропонується використовувати спеціально підібраний текст, який з високою ймовірністю викличе в реципієнта резонансну хвилю текстопородження – ми її назвали «діалогічною хвилею». Вимоги до тексту, що провокує діалогічну хвилю: яскраво виражена внутрішня діалогічна структура [5]; адресованість (за М.М. Бахтіним); наявність смислів, безумовно небайдужих для даної особи (наприклад, смислів, задіяних у верхніх щабелях ієрархії цінностей даної особи – смислів екзистенційного характеру, смислів, з яких складається і на яких ґрунтується ідентичність особистості, тощо); наративний план; відкрита смислова структура, смислова різноманітність; емоційність.

Тенденція до згасання діалогічної хвилі виникає, коли зникає внутрішня потреба хоча б у однієї з сторін діалогу. Важливо, *що* залишається після неї в учасників діалогу – які смисли ввійшли в смислове поле і змінили налаштування особистості, в даному випадку, щодо самопроектування.

Бар'єри до виникнення діалогічної хвилі ми вбачаємо у (а) слабкій наративній компетентності особи [2]; (б) нерозвинутих рефлексивних здатностях особи; (в) відсутності певної дози критичності в ставленні людини до інформації, яку вона сприймає, – прийнятті інформації на віру, без підключення власного досвіду, знань, тощо.

«Провокацію текстом» можна розглядати як моделювання впливу текстового оточення на процеси самопроектування дорослої особистості, зокрема як моделювання певних структурних блоків нормативної моделі, зокрема таких, як моделювання впливу текстового оточення на формування дорослою особистістю прототексту, пошук нею ресурсів для самопроектування та інших ланок процесу самопроектування.

Аналіз дії цього технологічного прийому під час апробації методики свідчить про актуалізований ним процес розвитку індивідуального дискурсу самопроекування. У основі механізму дії розробленої методики лежить цілеспрямоване поглиблення осмислення особистістю власного досвіду самопроекування. Методика є логічним продовженням і розвитком запропонованої раніше і дослідженої ([1], [2]) методики глибинного online-інтерв'ювання особистості.

Проведена апробація методики дає підставу аргументувати універсальність і перспективність цієї технології для підключення текстів культури у ресурсну базу особистості на всіх рівнях її розвитку – від плагіатора до автора. Під час пілотажного дослідження було зафіксовано підйом рівня від «читача» до «автора» практично в усіх учасників. Проте цей феномен потребує моніторингу для впевненості в закріпленні нових смислів у смисловому просторі суб'єктів і реальному впливі на процеси самопроекування особистості. Безумовно це вимагатиме розробки методичних засобів для пролонгованого спостереження під час моніторингу і проведення експериментальних «зрізів» у певні моменти часу.

Література

1. Зарецька О.О. Дискурсивні практики самопроекування дорослих / О.О. Зарецька // Самопроекування особистості у дискурсивному просторі : монографія [Електронний ресурс] / Н.В. Чепелева, М.Л. Смульсон, О.В. Зазимко, С.Ю. Гуцол [та ін.] ; за ред. Н.В. Чепелевої. – К. : Педагогічна думка, 2016. – 232 с. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/704560/> ISBN 978-966-644-422-9. (розділ 2.6).
2. Зарецька О.О. Рефлексивний аспект самопроекування дорослої особистості / О.О. Зарецька [Електронний ресурс] // Психологія свідомості : теорія і практика наукових досліджень – 2018 : Тези II міжнародної науково-практичної конференції (21 березня 2018 року, м. Переяслав-Хмельницький) / Відп. ред. О.В. Дробот ; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – м. Переяслав-Хмельницький, 2018. – Інтернет-ресурс : http://pc.phdpu.edu.ua/images/tezy_2018.pdf – С. 210-214.
3. Рудницкая С.Ю. Прототекст как основа «Я» текста в нарративных практиках самопроектирования личности / С.Ю. Рудницкая // Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Київ – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – Том II : Психологічна герменевтика. – Випуск 10. – С. 20-37.
4. Чепелева Н.В. Теоретико-методологические основы разработки нормативной модели самопроектирования личности / Н.В. Чепелева // Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Київ – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – Том II : Психологічна герменевтика. – Випуск 10. – С. 4-19.
5. Чепелева Н.В. Текст і читач : посібник. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 124 с.